

*До 65-річчя від Дня народження
доктора юридичних наук, професора,
академіка НАПрН України,
лауреата Державної премії України
в галузі науки і техніки,
ректора НЮУ імені Ярослава Мудрого
А. П. Гетьмана*

**СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ
ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ
ПРАВА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
В НАЦІОНАЛЬНІЙ
ЕКОЛОГО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ**

Монографія

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *А. П. Гетьмана*

Харків
«Право»
2023

Авторський колектив:

проф. Гетьман А. П. – вступ, розділ 1, розділ 8 (у співавторстві з ас. Статівкою О. О.); проф. Анісімова Г. В. – розділ 2 (§ 2 – у співавторстві з ас. Шинкарьовим О. О.); доц. Соколова А. К. – розділ 3; доц. Бредіхіна В. Л. – розділ 4; доц. Суєтнов Є. П. – розділ 5; доц. Донець О. В. – розділ 6, §§ 1, 2 розділу 13; доц. Черкашина М. К. – розділ 7; ас. Статівка О. О. – розділ 8 (у співавторстві з проф. Гетьманом А. П.); проф. Шеховцов В. В. – розділ 9; доц. Єрмолаєва Т. В. – розділ 10; доц. Туліна Е. Є. – розділ 11; доц. Лозо О. В. – розділ 12; ас. Малохліб О. С. – §§ 3, 4 розділу 13; доц. Задихайло Д. Д. – розділ 14; доц. Савчук О. О. – розділ 15; доц. Копиця Є. М. – розділ 16

Рецензенти:

Єрмоленко Володимир Михайлович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України, член-кореспондент НАПрН України;

Шульга Михайло Васильович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент НАПрН України

*Рекомендовано до видання вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 2 від 27 вересня 2023 р.)*

Сучасні теоретичні та прикладні засади права природокористування в національній еколого-правовій доктрині : монографія / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Харків : Право, 2023. – 912 с.

ISBN 978-966-998-562-0

Монографію присвячено дослідженню концептуальних засад права природокористування в національній еколого-правовій доктрині. Проаналізовано правове забезпечення екологічної політики держави у сфері природокористування, безпекові еколого-правові аспекти використання природоресурсного потенціалу України, економіко-правові засади забезпечення збалансованого природокористування, правове забезпечення права природокористування, використання природних ресурсів на засадах впровадження екосистемного підходу. Суттєву увагу приділено висвітленню правових основ землекористування, водокористування, використання об'єктів рослинного і тваринного світу, водних біоресурсів, збереження та сталого використання компонентів біологічного різноманіття, розвитку ландшафтного законодавства й екологічного господарювання. Розглянуто особливості правового регулювання використання природних ресурсів у містах та інших населених пунктах, охорони та використання природних ресурсів в енергетичній галузі, користування природними ресурсами в умовах кліматичної кризи. Сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення механізму правового регулювання природокористування.

Для науковців-правників, викладачів, аспірантів, студентів юридичних факультетів вищої освіти, а також усіх, хто цікавиться теоретичними питаннями екологічного права.

УДК 349.6(477)

ЗМІСТ

Список умовних скорочень	8
Вступ	9

Розділ 1

Правове забезпечення екологічної політики держави у сфері природокористування

§ 1. Екологічна політика держави у сфері природокористування: теоретико-правові аспекти	17
§ 2. Регулювання екологічної політики держави у сфері природокористування: конституційні й законодавчі засади	42
§ 3. Роль громадськості у формуванні екологічної політики держави у сфері права природокористування.....	64

Розділ 2

Використання природоресурсного потенціалу України: безпекові еколого-правові аспекти

§ 1. Основоположні засади державної еколого-правової політики у сфері використання природоресурсного потенціалу України та забезпечення довкілля безпеки.....	80
§ 2. Сучасні проблеми законодавчого забезпечення використання природоресурсного потенціалу.....	97
§ 3. Організаційно-превентивні правові заходи екологічно збалансованого використання природних ресурсів	126

Розділ 3

Правове забезпечення права природокористування

§ 1. Поняття, види та принципи права природокористування.....	147
§ 2. Співвідношення правового регулювання раціонального природокористування та охорони довкілля	163
§ 3. Договірне та дозвільне регулювання раціонального природокористування	178

Розділ 4

Економіко-правові засади забезпечення збалансованого природокористування

§ 1. Правове забезпечення екологічно збалансованого природокористування як запорука реалізації концепції сталого розвитку.....	194
--	-----

§ 2. Економіко-правовий механізм забезпечення збалансованого використання природних ресурсів: історія формування, сучасний стан та тенденції розвитку.....	214
§ 3. Платність спеціального природокористування як інструмент забезпечення сталого використання природних ресурсів	240

Розділ 5

Правове забезпечення використання природних ресурсів на засадах впровадження екосистемного підходу

§ 1. Екосистема як центральна категорія екосистемного підходу	262
§ 2. Становлення та розвиток екосистемного підходу в міжнародному та європейському екологічному праві	270
§ 3. Екосистемний підхід у національній еколого-правовій доктрині	288
§ 4. Політико-правові основи впровадження екосистемного підходу	305
§ 5. Сучасний стан та перспективи впровадження екосистемного підходу в екологічне право та законодавство	323

Розділ 6

Правові основи землекористування в Україні

§ 1. Екосистемний підхід та безпекова складова сталого землекористування: правові аспекти.....	352
§ 2. Особливості правового регулювання окремих видів землекористування в Україні: теоретико-прикладні аспекти.....	391
§ 3. Особливості юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства.....	435

Розділ 7

Правове забезпечення права водокористування

§ 1. Тенденції та перспективи розвитку сучасного нормативно-правового забезпечення права водокористування.....	449
§ 2. Правове регулювання використання вод на основі екосистемного підходу.....	468
§ 3. Право користування водними екосистемами та водними об'єктами	473
§ 4. Юридична відповідальність за порушення водного законодавства. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах із використання водних ресурсів	501

Розділ 8

Правове забезпечення використання об'єктів рослинного світу

- § 1. Сучасні тенденції та перспективи вдосконалення правового регулювання використання об'єктів рослинного світу як складової державної екологічної політики 509
- § 2. Доктринально-правове розуміння рослинного світу як об'єкта еколого-правового регулювання 518
- § 3. Концептуальні правові засади використання рослинного світу.....526
- § 4. Правове регулювання загального використання об'єктів рослинного світу в контексті природно-правової концепції.....530
- § 5. Правовий режим спеціального використання природних рослинних ресурсів 536
- § 6. Актуальні питання юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання об'єктів рослинного світу 548

Розділ 9

Правове регулювання використання об'єктів тваринного світу

- § 1. Доктринально-правові підходи до визначення тваринного світу як об'єкта використання.....558
- § 2. Суб'єкти права користування об'єктами тваринного світу.....567
- § 3. Проблеми забезпечення та визначення меж права загального користування об'єктами тваринного світу.....571
- § 4. Правовий режим мисливства як виду спеціального використання тваринного світу 577
- § 5. Правовий режим рибальства як виду спеціального використання тваринного світу 584
- § 6. Особливості інших видів спеціального використання тваринного світу 592
- § 7. Проблеми юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері використання тваринного світу 604

Розділ 10

Правове забезпечення використання водних біоресурсів

- § 1. Історико-правові засади розвитку законодавства щодо використання водних біоресурсів.....614
- § 2. Стан сучасного правового забезпечення використання водних біоресурсів 617
- § 3. Водні біоресурси як об'єкти використання тваринного світу 621

§ 4. Теоретико-правові (основоположні) засади використання водних біоресурсів	625
§ 5. Використання водних біоресурсів на засадах загального користування.....	629
§ 6. Використання водних біоресурсів на засадах спеціального користування.....	634

Розділ 11

Правове забезпечення збереження та сталого використання компонентів біологічного різноманіття

§ 1. Біологічне різноманіття як об'єкт екологічних правовідносин у сфері збереження і сталого використання	640
§ 2. Правове регулювання використання окремих компонентів біологічного різноманіття.....	657
§ 3. Особливості правового регулювання поводження з інвазійними чужорідними видами, що негативно впливають на біологічне різноманіття	671

Розділ 12

Актуальні питання розвитку ландшафтного законодавства

§ 1. Історико-правові засади формування і розвитку наукової думки та законодавства про ландшафти.....	682
§ 2. Основи правового регулювання охорони та використання деяких видів ландшафтів.....	692
§ 3. Значення Європейської ландшафтної конвенції для формування ландшафтного законодавства	724
§ 4. Правове регулювання ландшафтного планування.....	731
§ 5. Проблеми правового регулювання застосування інформаційних технологій в умовах сьогодення: ландшафтний аспект.....	737

Розділ 13

Особливості правового регулювання використання природних ресурсів у містах та інших населених пунктах

§ 1. Урбанізація як фактор впливу на навколишнє природне середовище: виклики сьогодення та шляхи вирішення	745
§ 2. Еколого-правові аспекти та безпекова складова сталого розвитку міст	774
§ 3. Стратегічне планування місцевого розвитку як захід охорони навколишнього природного середовища	796
§ 4. Екологічні вимоги при розміщенні й розвитку населених пунктів	809

Розділ 14

Правове забезпечення екологічного господарювання

- § 1. Екологічні інтереси суспільства та сфери господарювання 822
- § 2. Екологічне підприємництво як складова еколого-правової політики.....831

Розділ 15

Актуальні питання правового регулювання охорони та використання природних ресурсів в енергетичній галузі

- § 1. Теоретико-правові аспекти правового регулювання охорони та використання природних ресурсів в енергетичній сфері 843
- § 2. Особливості окремих видів джерел енергії.....849
- § 3. Аналіз нормативно-правового забезпечення радіаційної безпеки при використанні ядерної енергії 858
- § 4. Теоретичні засади формування і реалізації альтернативних джерел енергії як об'єкта еколого-правової охорони 866

Розділ 16

Актуальні питання правового забезпечення користування природними ресурсами в умовах кліматичної кризи

- § 1. Побудова стійкості до зміни клімату як умова забезпечення сталого природокористування.....872
- § 2. Сучасний стан та проблемні аспекти кліматичного законодавства в Україні.....877
- § 3. Тенденції розвитку національного кліматичного законодавства в контексті євроінтеграції.....893
- § 4. Актуальні питання та правові дилеми боротьби зі зміною клімату в умовах воєнного конфлікту та повоєнного відновлення 902

Наукове видання

Гетьман Анатолій Павлович,
Анісімова Ганна Валеріївна,
Соколова Алла Костянтинівна та ін.

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ПРАВА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОЛОГО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Монографія

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *А. П. Гетьмана*

Редагування бібліографічних посилань *П. О. Білоуса*
Корегування *О. І. Новохацької, П. О. Білоуса*
Комп'ютерна верстка *А. Т. Гринченка*

Підписано до друку 28.09.2023.
Формат 60×90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 43. Ум. друк. арк. 57. Тираж 300 прим.
Вид. № 3195

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80, Харків, 61002, Україна
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 5748 від 06.11.2017